

zaspár igen tisztességes és példás életet élt, kikerül az egész környék jónál egyebet nem halott és nem beszélt.

Igaz is, hogy Sass András uram, bár nem sok vagyona és lábás jószága vala, mint igen szorgalmas és jóra való gazdaember, mindig szorgalmasan utána látott a mezei munkának; fáradságának volt is láttatja, mert gazdasága évről-évre gyarapodott; atyjától örökölt ősi házában nádfedelét csinos zszindelytető alá vétette; udvarát s kertjét új deszkakerítéssel vétette körül, gazdaságát példának vették az emberek és ha csinos szekerén jó vérű 4 lovával végig hajtott az utcán, ugyancsak utána néztek az arra járó-kelők.

De legkivált csinosan járatta a feleségét, Mária asszonyt, ki jó familiából származván, szépecskén is hozott volt a házhoz; noha nem épen annyit, a mennyiből különben a menyecskének szép selyem-kamuka köntösei, aranyosgyöngyös fejkötői és gyémántos boglárai kitelhettek volna.

Volt is irigye Sass András uramnak és jámbor élete párjának elég. Az embert jószága gyarapodásáért, a jámbor asszonyt szépségeért és drága ruháiért irigykedtek az asszonyszemélyek: de még többen irigykedtek Sass András uramra azért a szép asszonyért, a kin még ez ideig sem rossz szó, sem rágalom nem tudott kifogni.

Ez utóbbi irigykedők között vala különösen egy kényes, délczeg legény, Vattai Battha Ádám uram, nagybirtoku csinos gavallér, kinek birtoka Sass András urammal határos lévén, annak elhozatala után csakhamar szemet vetett a szép menyecskére; elbizakodottságában akképen okoskodván, hogy vak lenne a jámbor asszony, ha idősecske férje mellett egy olyan nyalka ifju ember udvarlását, mint a milyen ő kegyelme vala, el nem fogadná. Battha Ádám uramnak, ki még alig tölté be a 25 évet, nem igen járt esze eleddig a házasságon, ellenben mint világlátott ifju ember — akként okoskodék: miért venne még most terhet a maga nyakára, holott ha neki nincs felesége, van másnak. Igaz, hogy el is kapatták a nógrádi menyecskék, mert a szép délczeg ifju emberre nem egy fiatal asszony kacsingatott; mi annyira elbizottá tette, hogy azt hívé, csak a sarkantyuit kell összepengtetnie, hogy bármelyik ifju asszony karjai közé vesse magát.

De bizony Sass András uram házábanál — bár gazda, gazdasszony vendégszerető lévén, ott több ízben megfordult — hiában pengette a sarkantyut s pödöringethetett kis hegyes bajuszán, mondhatott hízelt szót is akarmennyit, mert Mária asszony csak úgy nézett reá, mint más ember fiára és sem egy jó szóval, sem egy nyájas tekintettel nem nyerhetett többet, mint akárki más a szép asszony vendégei közül.

Ez azután az elbizott ifju embert kihozta sodrából: hiúságát mód nélkül sértette, hogy a szép asszony fel sem veszi, s épen e miatt napról-napra erősebb, lángolóbb érzés keletkezett szívében.

Sass András uram ama becsületes, jámbor emberek közé tartozott, a kik — mivelhogy magok becsületesek — másról sem szoktak rosszat föltenni. Ezenkívül — miután feleségét mód nélkül szerette és arra sem volt semmi oka, hogy ennek igaz hajlandóságában kételkedjék — fel sem vette a Battha Ádám legyekedéseit, és annyival kevésbbé gondolt a fiatal ember látogatásával, mivel Ádám urfi különben vele anyai ágon harmadizi atyafiságban vala.

Történt azonban, hogy egy alkalommal, midőn épen a szép menyecske névnapját ünnepele, Battha Ádám — talán valamivel többet ivott az erős füleki borból, mint a mennyi épen

szükséges lett volna, és által is lépett azon a határon, a meddig a tisztességes szokások megengedik.

Boros állapotában ugyanis a szép háziasszonyt tánczra szólítja vala; — mert hét vármegyében a magyar tánczra ritkította párját; — ő maga pedig épen abban a hitben volt, hogy a palotás tánczot senki sem járja különben az országban. No de Sass Andrásné asszony is tudta ám a módját, s a midőn a szép délczeg ifju mellett, aranyos fejkötőjében, gyöngygyel fűzött válljában és cseresnyeszín selyem rokolyájában kiállott, s azokat a piros karmazsin cipellőkbe szorított lábacskaikat módosan kezdte ide-oda rakogatni: minden nézőnek szemécszája elállott s a kinek eszébe jutott, hogy beszéljen, csak annyit tudott mondani hogy: «no ez aztán helyre egy pár ember!» A palotás táncz alatt nem is történt semmi baj, mert hiszen tudvalevő dolog, hogy ezt csak ugy kézenfogva járták, méltóságos lépéssel köröskörül az ebédülő szobában; de a palotás után a süveges táncz járta, mely — mint mindenki tudhatja — abban állott, hogy a tánczosné a férfisüveget oda-oda kínálta a tánczosoknak, de a midőn ezek el akarták volna kapni, — egy ügyes fordulással más oldalra ugrottak, — mert hát az elkapott süvegnek egy csók szokott lenni az ára.

A szép házi menyecske semmi rosszat nem gyanítva, hosszasan ingerkedett Battha Ádám-mal, úgy hogy a szerelmes legény akárhogy törekedett a süveget elnyerni, a menyecske ügyessége miatt bizony csak nem juthatott ahhoz. Már nyolczszor-kilencszer kerülhették meg a termet s a néző közönség ugyancsak tapsolt az ügyes menyecskének, biztatta is a kifáradt urfit, ki a szégyentől és vágyakozástól, meg talán a bortól is, ugy neki volt pirosodva, mint a kinyitott bazsarózsa.

Végre felindulásában mit, mit nem gondol, egyszer csak utána ragaszkodik a menyecskének, hirtelen és erőszakosan derékon kapja, a süveget kirabolja kezéből s a menyecskét magához vonva ugy össze-visszacsókolja, hogy az szégyenében és haragjában elájul, s mint egy derékon tört liliomszál, élet nélkül dől el a heves ifju ember karjai között.

Sass András uramnak — ki a tréfás tánczot maga is mosolyogva nézte, — ez már több volt kettőnél; oda ugrik feleségéhez, kiveszi az eszeveszett ifju karjaiból, amannak pedig az ajtóra mutatva ekképen szól:

— Öcsém! ki ekképen viseli magát, nem való tisztességes társaságba. Nézd, hogy azon az ajtón kimenj és többé rajta be ne lépj, mert akkor aztán magam sem tudok többé felelni magamról!

A nyalka ifju ember megszegyenülve, szó nélkül ment el, még tán kalpagját és mentéjét is ott hagyta; előparancsolta fakó paripáját és mint a szélvész vágatott el rajta.

II.

De nagyobb szélvész és zivatar volt az ő szívében, midőn a késő éjszakán hazafelé vágatott; mert magában megesküvék, hogy azért a szégyenért, melyet Sass András uram rajta e napon elkövetett, meg fogja magát boszulni, ha addig élne is. Másfelől pedig a szerelmes indulat a szép asszony iránt még jobban erőt vett rajta, mióta karjában tartotta és ugy jött neki, mintha annak csókja még most is ott égne az ő ajkain! Teljes életében soha sem érzett ő még ily édes csókot s a borzalmak vágya mellett vad indulatja, szerelme azzal is biztatta, hogy annak a szép menyecskének mégis csak övének kell lenni, hogy azt az Isten csak ő neki teremtette.

A zivataros hideg éjszakában, a hosszú lovaglásban lehült ugyan egy kevésbé az ő forró indulatja, de a nagyhirű Battha familiának kevélysége még akkor sem hült ki; nem még oda haza a puha ágyban sem, mert föltette magában, hogy a tegnapi szégyenért — melynek bizony ő volt az okozója, — de a melyet a fél vármegye látott: vagy neki, vagy Sass András uramnak, de egyiknek meg kell halni!

Egész éjjel ugy hánykolódott, mintha pihe helyett töviságyon hálna s a mint megvirradt, lóra kerekedett és fölkereste két jó barátját, Veress Pált és Komját Gyórá uraimékat, hogy menjenek és hívják ki az ő nevében Sass Andrást egy szál kardra.

A követség el is ment Sass András uramhoz: de azt bizony rossz kedvében találta, mert a kedves felesége a tegnapi felindulás miatt beteg feküdt s ezért Sass András uram oly dühös volt, mint a párja vesztett oroslán; szóba sem állott a két fiatal emberrel, sőt azt mondotta, hogy ha el nem takarodnak, ebrudon vetteti ki őket.

Mikor a két ifju ember aztán Battha Ádám-nak a követség hírét megvitte: ez magánkiül volt a dühösség miatt és csak abban maradt, hogy ha Sass András vele csakugyan ki nem áll, ott lövi le, a hol kapja, mint egy veszett ebet.

(Folyt. köv.)

A KIGYÓSI PUSZTÁN A WENCKHEIM-TANYA.

Csevegés.

TELEKI SÁNDORTÓL.

Két év előtt, a kolozsvári gyümölcsészeti kiállításon ismerkedtem meg személyesen Göndöcs Benedek apát-plébános urral. Szenvedélyeink találkoztak; — a dohány-, rózsá-, dinya-, szőlő-, gyümölcstermesztés nekem is bogaram, s közös szenvedélyek által közeledik leginkább az ember egymáshoz, — «similis simili gaudet». Kölesönösen elmondtuk egymásnak tapasztalatainkat, — az idő repült, s röptével az ismeretség barátsággá vált, és mindketten csodálkoztunk, hogy — hogyan is nem ismertük mi egymást régen?

— Látta-e már méhkaptárjaimat? — kérde az apát.

— Nem. Teljességgel nem értek a méhészethez.

— Jöjjön, megmutatom.

Felmentünk a karzatra. Olyan érdekesen magyarázta a méhek csodálatos működését, hogy én el voltam ragadtatva. Szerettem volna közelebbről megismerni e bámulatos bogársokadalom titkát, melyet az ember, az állatok nagy kizsákmányolója, kegyetlen önérdékkel saját hasznára fordít.

— «*Sic vos non vobis mellificatis apes!*» — mondtam önkénytelenül.

— Nem, ma már ez nem áll; — a töke kamatjában a munkás egyenlően osztozik gazdájával, s mindkettő egyenlő arányban élvezi, egyik — tőkénének kamatját, másik — munkájának bérét.

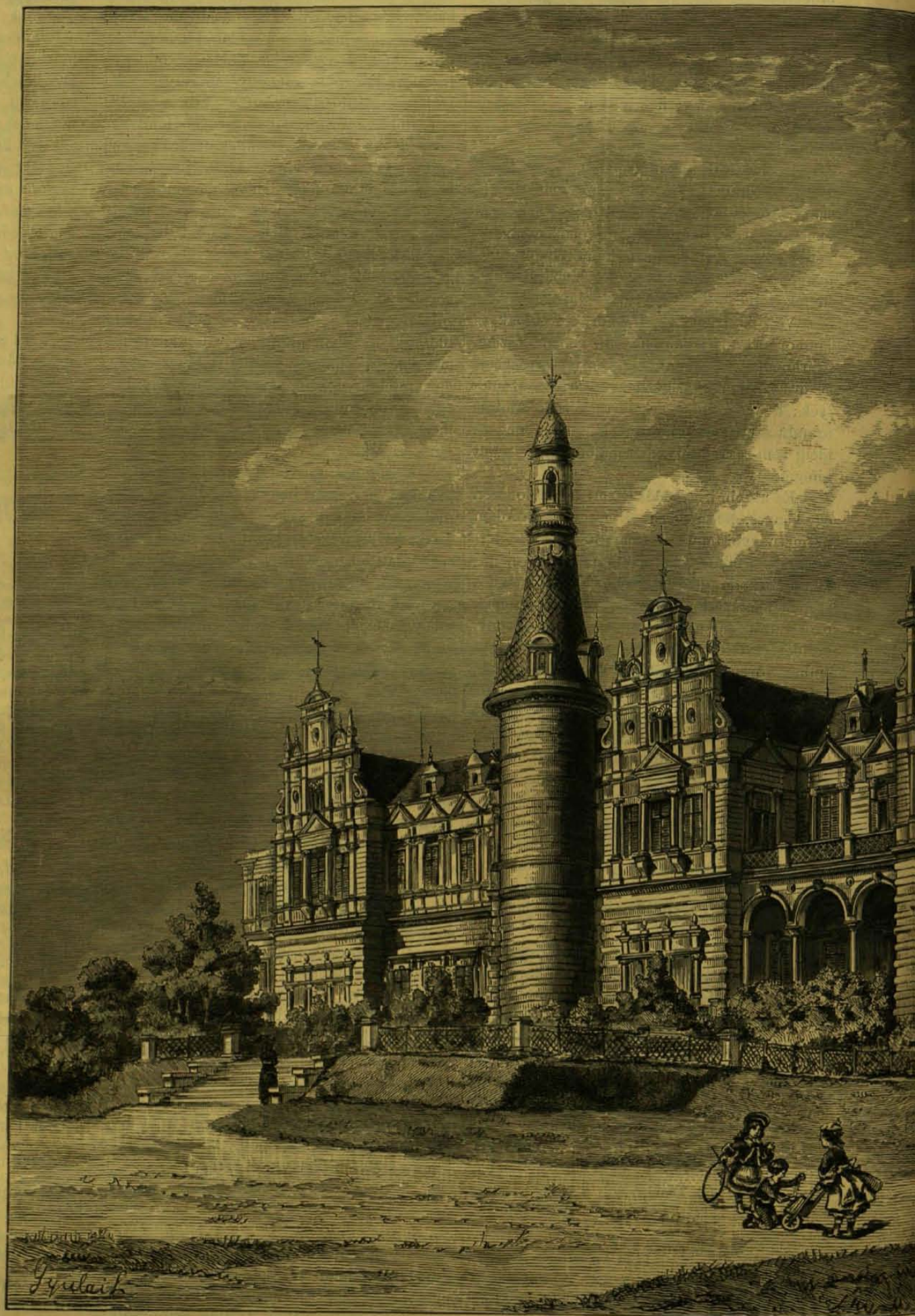
— Köszönöm alássan! — a tőkés megveszi a kaptárt, belefogja a rajt, a méh dolgozik, csinálja a lépet, megtölti mézzel, s mikor kész a munkával: füst fölbe tartják s egy kicsit megölik; lép és méz a gazdáé, s a méhek — *requiescunt in pace!*

Göndöcs apát elnevette magát s mosolyogva mondá:

— Tudja mit? legyen szerencsém Gyulán, ott majd megmutatom a békésmegyei mintaméhészeti telepet, s egy óra alatt többet tanul, mintha egy csomó méhészeti tudós könyvet halomra olvasna, s látni fogja, hogy nem öljük meg a méheket, és mégis nekünk is jut, nekik is marad.

— Isten neki, szives örömet teszem tiszteletemet!

Tavaly nyáron beállottak a képviselőválasztások. Választókerületemben két jelöltünk volt, s a lelkem fájt, hogy melyikre ne szavazzak. Megszöktem hazulról. Kolozsvárra menekültem,

A WENCKHEIM-K.

GYULAY LÁSZLÓ rajza. Metszette MORELLI.

ÉLY Ó-KIGYÓSON.

ott is választás; innen Nagy-Váradra, ott is az; gondolám: meglátogatom Göndöcs apátot, a méhek nem választanak követet.

En imádom a népet, de a buta tömeget utálok. Sohasem tudtam fejembe verni, hogy miként választ az, a ki sem írni, sem olvasni nem tud; a *souverainitás* az én eszem szerint értelemmel jár. S aztán — szabad a vásár! — az a sok lélekfű, a ki hitre, meggyőződésre, lelkiismeretre *sakheréz*, s megvesztegetéssel vásárolja nyereségre a szavazatokat; a hatalom nyomást gyakorol és ijeszt, s a választóból kivágja a szavazatot, igazi *zsebvágója a meggyőződésnek*.

Hallottam és láttam olyan dolgokat, a melyek rejtélyesebbek a szentháromság titkánál.

Gyulán, a vasuti indóházánál, Göndöcs apát várt, igazi magyar vendégszeretettel fogadott, s a szíves barátság meleg hangján üdvözölt:

— Hozta Isten!

Érkező vendégének a franczia azt mondja: *«bien venu!»*, az olasz: *«mi allegro!»*, a német: *«willkommen!»*, a sváb: *«mit hoztál?»*, a török: *«hosgeldim!»*, a magyar: *«Isten hozott!»*. — A török és a magyar a legvendégszeretőbb kifejezés a vendéglátásnál.

«Hosgeldim!» magában foglalja: nem hitalak, itt vagy, — a mi az enyim: a tied is, — ma jöttél, nem kérdelem mikor mégysz, — örömben, bánatomban egyaránt osztozol, Allah az isten, együtt imádjuk, s Mahomed az ő tanítványa.

«Isten hozott!» — nem küldte, hanem hozta, — kit isten hoz, az isten vendége volt, — osztozz az enyimből, — nyugodjál békében, ügyelek, hogy még a hajad szála se görbüljön meg, — a többi mind az én gondom.

Engem is az *«isten hozott»* Göndöcs apáthoz.

Beültünk az apát ur kocsiába, s trappoltunk csendesen.

— Egy jó barátját s egy régi iskolatársát hittam mára vacsorára.

— Kiket? — kérdém kíváncsian.

— Ghyczy tábornokot és Erkel Rudolfot.

Ghyczy tábornok, erdélyi honvédkerületi parancsnok volt; magas műveltsége, tapintatos előzékenysége, udvarias modora, jósága, s velünk *czibilekkel* való folytonos érintkezése, Kolozsvártt mindnyájunk szívét megnyerte; szerettük, becsültük, népszerű volt köztünk, — talán azért is vitték el tőlünk.

Erkel Rudolf, nagy zenészünknek Ferencnek és Erkel Jánosnak — a ki Táncsics Mihály után nevelőm volt — testvéröccse. Együtt nőttünk föl, együtt jártunk iskolába, ha nem is mindig *«térdig a rózsában»*, mint a szobaleány-nóta mondja. Ő az egyedüli Erkel a világon, a ki annyit ért a zenéhez, mint én, a ki egy Beethoven *«Symphonia»*-val ki lehetne kergetni a világból.

Semmi sem gyökerezik az ember szívében oly mélyen, mint a gyermekkori barátság. Önérdetelen vonzalma ez a fiatal kebelnek, az élet kora tavaszán, — első virága az érzelemnek a szerelem előtt, — hajnalhasadás a csalódások előtt, lanyha szellő, mely a vihart megelőzi.

Harminczöt évig nem láttuk egymást, — az ifjuság s az aggkor közötti idő, egy óriási pauza volt.

Hosszasan néztük egymást, s nem ismerünk egymásra; s mindketten azt gondoltuk magunkban: vajjon nem cserélték ki ezt a másikat?

Végre a ketté vágott érmet — melyet ráismerés végett a lelenczek nyakába akasztanak — megtaláltuk az édes multak emlékeiben.

Magyar ember, ha szívesen látott vendéget fogad: nem önző, hogy csak *szólóban* élvezzen, hanem összegyűjti maga körül jó embereit.

Göndöcs apát tetőtől talpig derék magyar ember, miért lenne tehát kivétel? Vacsoránál sokan voltunk és vigan, — s mint Kemény János írta: *«nagy volt a frequentia»* — áldomásokat is ivánk, de hát módjával, szörmentén, nem csapott el fejünk fölött a toasztok árja s nem fuladánk a *magasztalások* tengerébe.

Vacsora után szíves házigazdám szobámba kísért, s azt mondá:

— Krisztina grófnétől levelet kaptam, tudja, hogy ön nálam van, s szívesen látja.

— A kigyósi puztán a Wenckheim-tanyán?

— Igen.

— Nagyon szeretnék a grófnél tisztelkedni, de lássa, nincs velem más *uniformis*, mint a mi rajtam van, — ez pedig tán igen is otthonias.

— Ott nem a ruhát, hanem az embert nézik; — *«vestis non facit monachum.»*

— Ha úgy gondolja, én örömet kimegyek.

Sok szépet és jót hallottam a kigyósi Wenckheim grófi párról, de a mit láttam és tapasztaltam: az felülmulta várakozásomat.

Ki nem állhatom az *interviewolást*, — valóságos *zeitungs-jud* tempo, angol-zsidó-német találmány, — kezdődik a szentelenségénél s végződik a revelernél és gyakran a poffnál. De én is, más is, többször és helyesen neki agyarkodunk arisztokráciánknak, és sokszor okkal, néha ok nélkül, szidjuk őket, mint a bokrot. Az igazmondás kötelesség és nem emberszólás; rosszat mondani valakiről nekem fáj, a jót örömet kürtölöm; — hiába, már *«ilyen a vérem!»* — s a véralkatot megváltoztatni nem lehet. *«Si naturam furca expelles: tamen revenit!»* — mondta egy avas böles.

Forradalom után, mint földönfutó menekült, a kaczka betyárok s a Rózsa Sándor emberei társaságában, a kunágotai puztán, a Csernovics-tanyán, Novák bácsinál, kolompért sütvé, nagy unalmamban fakanalat homorítottam; ugyan ebben a mesterségben, az iratosi puztán, az Almásy-, meg a Szalbeck-tanyán, nyomot vesztve bujkáltam, mert hát *rossz sorom volt*. — Később haza kerülve, a petrii határon, a szentjánosi puzta mellett, a Boér-tanyán sok jó időt *quaterkáztam*; jól tudtam, hogy mi az a: *«tanya»*. Nagyon kíváncsi voltam hát látni a *kigyósi puztán a Wenckheim-tanyát*.

A Körös árja a dúsan termő földeket mocsárrá változtatta, s ott, a hol aranyszín buzikalászok hullámzának: a sáta úté ki veres hegyét, a marti fecskék s a halászmadarak basitják szárnyaikkal a víz színét s fogdossák a vízbogarakat; a vadrucczak röpöknek fel onnan, hol ezelőtt szüzdohány termett, s hol darvak és tűzokok méltóságteljesen sétáltak, ott most vadlibák gágognak.

— Ki fizeti meg e földek után az adót? — mondja sóhajva a gazda.

— A nagy harang, meg a *dob*, — felel rá elkeseredten a felesége.

A kigyósi vasuti állomásnál a grófék fogatja várt ránk. 16 markos pej, egy *chic* kocsisal, a ki hajtott oly sebesen, mint a hogy Illés próféta a fellegek közt nem utazott soha, s annyi *gráciával* tartá kezében az ostort, mint Gambirinus király a sörös poharat. Eltanultam tőle.

A láthatár közepén — mint az Érmelléken a tasnádi torony — kimagasul a kastély, akárom írni: a *tanya*. Láttára az irigységnek egy parányi neme fogott el; még ekkor nem volt szerencsém ismerni a grófnét és gyermekeit.

Gazdasági épületek mellett, tüzes mennykőbességgel a parkba érteztünk, s egy szempillantás alatt meggyőződtem, hogy a sikon is lehet *paradicsomot* alkotni, s lehet *éden-képes* a puzta is.

A *«tanya»* elibe hajtánk. Egy tisztességes — miniszteri tanácsosi kinézésű — komornyik kiemelt a kocsiából, annyi gyöngédséggel, mintha csak várandóba lettem volna, s bevezetett bennünket egy nagy terembe.

Mindjárt láttam, hogy ezeknek az embereknek *volt nagyapjuk*. A butorok azért vannak, hogy használják, a székre rá lehet ülni, a pamlagba be lehet fészkelődni, az asztalra rátehető kalapomat, nincsen *bankári* tulságos aranyozás, a *krach* nem ütött be, s az asszonynak van miből kiállítani a vacsorát.

Kis vártatva bejött a grófné, s szívesen nyujtá kezét:

— Hozta isten! örülök a szerencsének! sajnálom, hogy férjem nincs itthon, valami sürgős dolgába el kellett mennie, ő is bizonyára nagyon fogja sajnálni. Hogy van kedves *pap bácsi*? — foglaljanak helyet.

* Lásd «Emlékeim»: Hogyan menekültem ki?

A *tanyai* fogadtatás a lehető legszivesebb volt.

A magas műveltségű, szellemes grófnéval folytatott élénk csevegés közt, gyorsan és kellemesen repült az idő.

— Jöjjenek, megmutatom az épület bel-sejét.

Lementünk. Kényelmes lépcsőzet vezet a *souterrainbe*, az épület alatt hosszú folyosó nyulik végig, jobbról-balról szobák, éléskamrák, boros és veteményes pinczék, gyümölcstartók, faszínék, — s minden olyan csinál, rendben és tisztán, mintha *Hollandiában* lennénk.

A *dawnstairs* (pinczelakok) első szobája a *vasaló*, hat leány, élte virágjában, január elsejétől december utolsójáig, mindennap ernyedetlenül *tögláz*. Az utolsó a gépszoba, a *locomobil* gőzerővel huzza a vizet a kastély tornyába, honnan vascőveken láttatnak el vízzel kastély, park és istállók, itt nem szomjazik senki, még a homok sem.

A grófné kegyes volt megmutatni a fehér-és asztalnemű tárt, konzervek és befőttek kamaraít s végre a konyhákát.

Gimnázista koromban azt tanultam a pater piaristáktól, hogy: *«relig o est mater scientiae!»* — a vallás a tudományok anyja. Nem vitatom, meglehet úgy van, — de azt tudom, hogy: a *tisztaság anyja a víz*. Mint Mózes csodákat tévő vesszeje alól: a kigyósi kastélyban is mindenfelől ömlik a víz; a falban megmozditok egy leppentyűt s folyik a víz, a szobákban megnyomok egy gombot s ömlik a víz, — mindenütt kéznél van a *mater puritatis*.

Rám semmi sem hat kellemesebben a tisztaságnál. — Nem feledem el soha Firenzében a benediktinusok világhírű patikáját, hol a híres *álkermes* készül, Prátóban egy makaroni gyárt, hol a munkások mind hófehérbe öltözve dolgoznak, — Harlemben egy aglegény ellenadmirál házáat, és a kigyósi kastély konyháit, melyekben — parasztos kitételrel élve: — a *finum rétest* meg lehetne enni a *konyha földjéről*.

Feljöttünk a földszinti lakosztályba.

Tágas, magas ebédlő, egyszerű tiszta renaissance stílusban butorozva, kényelmes ruganyos ülésekkel, a *komfort* nincsen föláldozva a *gothikum*nak, s nem azért vannak, hogy nézzük, hanem azért, hogy kényelmesen üljünk. Voltam már olyan helytt is ebéden, gazdag urnál, hogy egész *ember-állatkinzás* volt végig enni az ebédet, a gothikus szék valóságos *vallató* volt, csak a csendbiztos hiányzott mellőle karikás ostorával.

Az étterem mellett gyönyörű növényház, a sydenhami kristálypalota *gyémántkiadásban*, — pálma- és ficus-fákkal, ördögboroda nemű ritka növényekkel, ékeslevelű diszplántákkal. Enfiladaban a kastély hosszában a váró- és fogadó-terem, egyszerű nemes modorban butorozva, diszítve, nem szinpadias, nem dekoráció, nem kortina. A mi van: megvan s nincsen odapingálva, nincsen túlhalmozás s nem *bric-a-brac* kollekczió.

A grófné lakosztálya még egyszerűbb, majdnem *polgári*. Kivételt csakis *boudoirja* tesz, mely pompásan van berendezve, s méltó, hogy egy nagy uri nő elmékedjék benne, és megérlelje a nemes eszméket, s kigondolja a jókat, melyeket tesz.

Lakosztálya mellett vannak a gyermekek, nevelőnő és dajkák szobái. Kedves, ép, egészséges, szép gyermekek, magyarosan magyarul nevelve. A nevelőnő nem *gouvernante*, nem *parliroz*, hanem *beszél*, nem született Csaszlauban, hanem itt nálunk, anyanyelve az enyém, s ha szólok, nem kérdi: *was sagt er?*

Senkit sem sajnállok jobban, mint azt, ki *anya nélkül* nő fel, isten keze nehezült azon, s tán jobb lett volna nem is születnie. Nem érezni az anya szívének édes melegét, szeretetének malasztját, ápolásának gondjait. Gyermekeknek lenni árván, bölcsőben ringani, mely koporsófából készült, anyatej helyett szopni a hideg részvétlenséget, és nem mondhatni soha az üdvözítő szót: *«édes jó anyám!»* . . .

Wenckheim Krisztina gyermekei szerencsések! Nem igen láttam anyát, gyermekei iránt annyi szeretettel, mint ő. Elbeszélte egyik gyermeknek betegségét; az anya beszélt, a szeretet ékesen szólásával, ki a halállal párviadalt viv,

nem magáért, hanem a drága kicsiért. Meg voltam hatva, s elzékenyültem, én, a kinek elég oka van közömbösnek lenni egy ember élete fölött, megszokhattam Gálfalvától Solferinóig és Bresciában, hol tizenháromezer sebesültet láttam együtt, egyszerre, s köztük Türr Pistát, legjobb pajtásomat...

A gróf ur szobáiba mentünk. Nincs szerencsém személyesen ismerni a grófot, de szobáiról itélek jellemére, s tudom, hogy szenvedélyes gazda, nagy vadász, vendégszerető ember és jó magyar.

Lenormand asszony kártyából jövendölt, Desbarolles kezéből, Petell érzelmekbe nézette az embert s úgy kuruzsolt, Lavater az arcáról, Gall a koponyáról ítélte, én bemegyek valakinek a szobájába, s körülbelől megmondom kinél vagyok, szobája berendezéséről s a benne levő egyes tárgyakról következtetek lakója jellemére, szokásaira, s ritkán csalódom.

Az emeleten a vendégszobákat mutatták meg. Nem pazar fényűzés, mely a fölcseperedtetnek pompája s pénzüzérek fitogtatása, hanem uri kényelemmel berendezve minden, bőven ellátva vízzel, nagy mosdó-medencékkel, ruganyos ágyakkal, s a ki végig megyen a vendégszerető e hosszú soru osztályán, tudja, hogy e tanyán nem írják szénrel a falra, mint a turi pap, hogy: «ha jöttök: lesztek, ha hoztok: esztek.»

Fölmentünk a toronyba. A park az előtérben, gyönyörű tiszta vizű tóval, a park végében egy buzatábla, akkora, hogy elboritana egy kis német herczegséget, s terméséből élélhetne egy tót vármegyét.

Eszembe jutott a francia gyermekmese, melyben «minden a Carabas marquisé,» s örvendtettem, hogy mindez becsületes, jó magyar uri embereké.

Göndöcs apát kérdé:

— Hogyan tetszik?

— Sajnálom, édes főtisztelendő ur, hogy Petőfi meghalt, Arany elhallgatott, s Jókai nincsen itt, én meg — nem tudok verset írni.

Ime, ilyen a kigyósi pusztán a Wenckheim-tanya, a mint a kellemes visszaemlékezés halványan színező tollamra adta. Mintaképe a pompás és kényelmes otthonnak, minőt a jó izléssel párosult jólét képes csak megteremteni.

De mielőtt a grófi pár ezt az otthont emelte magának, mikor Wenckheim Krisztina Wenckheim Frigyeshez nőül ment, boldog egybekelésök emlékére százezer forint alapítványt tett egy árvaház fenntartására, s felépíttette Gyulán a békés-megyei árvaházat.

Ave!!!

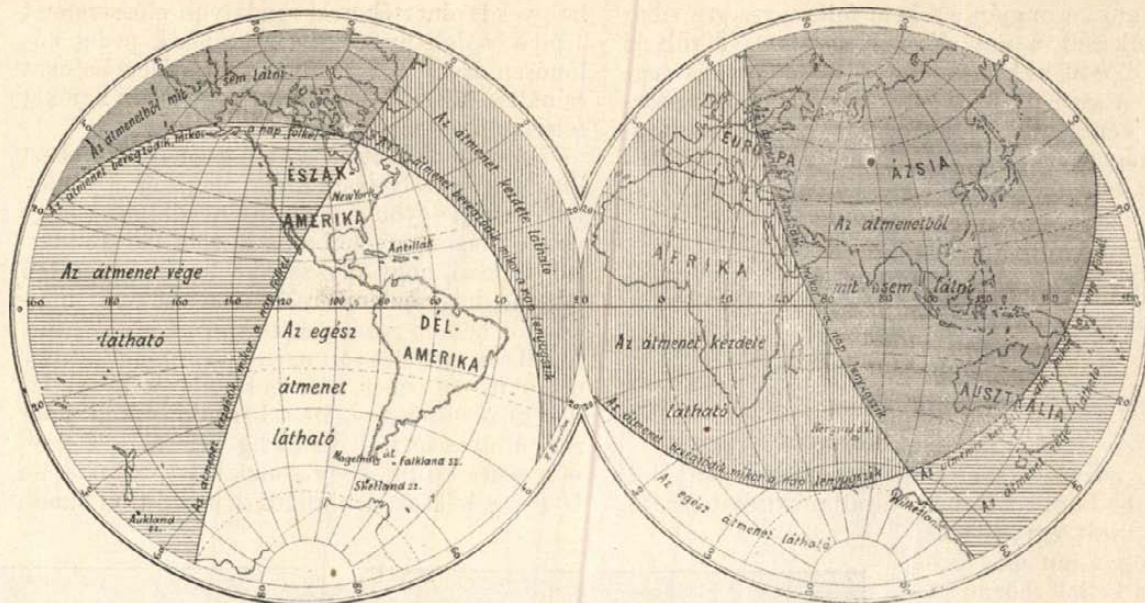
A VÉNUS ÁTMENETELE DECEMBER 6 ÁN.

A csillagász világ s az egész emberiség e hó 6-án oly tüneménynek lesz tanuja, mely sem a ma élőknek, sem a mi fiainknak életében többé látható nem lesz, s csak 122 esztendő múlva fordul ismét elő. A Vénus át fog vonulni a Nap előtt.

Tudvalevő, hogy a Merkur és Vénus bolygók közelébb fekszenek a Naphoz mint a Föld. Lehet tehát az az eset, hogy midőn ez a három égitest, t. i. a Nap, a Vénus és a Föld ugyanazon vonalba jönnek, akkor a Vénus közből esik. A földi ember szeme, mikor a Nap felé tekint, egy apró, kicsiny pontot talál utjában, mintha p. o. egy darab papírt vagy akárminő át nem látszó tárgyat tennénk szemünk és a nap közé. E kis fekete pont azonban nem marad ugyan abban a helyzetben, hanem lassan-lassan odább mozdul. A Nap korongjának egyik szélétől áthalad egészen a másik széléig, kicsiny, kerek, fekete foltot képezvén.

A tüneményt jól lehet látni nagyító üveg nélkül is. Csak valamely színes vagy pedig be-kormozott üvegdarabot kell szemünk elé tartani, hogy a nap sugarai meg ne sértsék.

A tünemény minden 235 esztendőben négyszer látható, még pedig egy, hogy két-két átmenet egymáshoz közel esik, azután pedig nagyobb időköz következik. Így pl. 1761-ben volt egy ilyen átmenet (június 5-én) s már nyolcz évvel reá, 1769 június 3-án ismét volt egy. Azóta azonban egész 1874 december 8-áig nem volt, s most, az előbbi után ismét nyolcz évre, 1882 december 6-án ismét lesz. A legközelebbi csak

Mikép látható a december 6-ki Vénus átmenetel a föld különböző pontjain.

a 2004-ik esztendő június 7-én áll be, s utána ismét a 2012-ik esztendő június 5-én lesz egy.

A csillagászt nemcsak az érdeklí ennél a tüneménynél, hogy olyan nagyon ritka, hanem kíváltképen az is, hogy pontos megfigyelése által lehet meghatározni a Napnak távolságát a Földtől. Pedig ez a távolság képezi az asztromóniának kiindulási egységét minden további mérésekben, s nagyon nevezetes és fontos dolog, hogy ez mentül nagyobb pontossággal mérések le. Ezért történt, hogy a mult alkalommal is, t. i. 1874-ben, nagy expedíciókat szerveztek a csillagászok mindenfelé, hogy ennek az átmenetnek tanui legyenek. Elutaztak a távoli Csendes-oczeán szigeteire, a hol a tünemény jól volt látható.

A tünemény természete hozza ugyanis magával, hogy azt a Földnek csak bizonyos helyeiről lehet látni. Mint mondtuk, a Földnek, a Vénusnak és a Napnak egyabba a vonalba kell esniök s csak akkor látható az átmenet. De miután a Föld átmérője ezeröttszáz mérföld, más irányban látjuk a Vénust mi Magyarországon, mint a hogy látják a mi antipódenseink a Csendes-oczeánon, kiket tőlünk akkora távolság választ el.

A tünemény rendszeren néhány órahosszat tart, s így a terület, a honnan azt látni lehet, jókora nagy, de sohasem lehet azt az egész földről látni. 1874-ben Khina, Japán, Közép-Ázsia, Ausztrália, Uj-Kaledónia, Kerguelen, a Sandwich-szigetek, Jáva, Tasmánia és Afrika egyes vidékei voltak azok a helyek, hol a tüneményt elejétől végig látni lehetett. A jelen kor legnagyobb csillagászai hajókra szálltak, s elutaztak ezekre a vidékekre, hogy az egésznek szemtanui legyenek. Több hónapig voltak oda, mert rendszerint oly helyekről tették észleléseiket, melyeknek földrajzi fekvésök nem volt ismeretes, s ennek pontos meghatározása céljából soká tartó csillagészleléseket kellett tenniök. A mellett elosztokodtak meglehetősen nagy területen, hogy az időjárástól is meglehetősen függetlenek legyenek. Azt akarták elérni vele, s el is érték, hogy az esetre is, ha valamely helyen boros lenne az idő, s e miatt nem lehetne látni a tüneményt, legalább máshol legyenek annak szemtanui, mert mindenütt még sem lesz ugyanabban az időben beborulva. A csillagászat az akkori észlelések által oly tömegét kapta a különféle észlelési anyagnak, hogy az részben még mai napig sincs feldolgozva.

A most előttünk levő átmenet december 6-án megy végbe. Közép ideje délután 4 óra 25 percz és 44 másodpercz. Egész tartama nem kevesebb 5 óra 30 percznél. Ezen közép időtől, vagyis 4 óra, 25 percz és 44 másodpercztől számítva $2\frac{3}{4}$ órát vissza felé menvén, kapjuk a tünemény kezdetét, előre felé számítva pedig annak végét. Kezdődik tehát $\frac{3}{4}$ 2-kor, és végződik 7 óra 10 perczkor. Már ebből is világos, hogy mi Magyarországon nem fogjuk elejétől végig láthatni e tüneményt, miután nálunk e nap 4 óra 6 perczkor a nap lenyugszik. De látni fogjuk annak elejét, miután $\frac{3}{4}$ 2-kor a nap még elég magasan áll.

A mi a tünemény láthatóságának különféle fokát illeti a Föld különféle helyeit illetőleg, arra nézve mellékelve egy rajzot mutatunk be az olvasónak, mely meglehetősen átnézetesen

mutatja be az egészet. Az átmenetből, mint e kártya mutatja, semmit sem látni egész Ázsiában, Ausztrália egy részében, a Fekete-tenger-nél, Svéd- és Norvégországban s Észak-Amerikának legfelsőbb vidékein. Ott a nap már lenyugodott, mikor a tünemény kezdődik. Ellenben az átmenetelt egész tartama alatt látni lehet a föld déli csúcsán (a hol jelenleg a nap le sem is nyugszik), továbbá egész Dél- és Közép-Amerikában, s az észak-amerikai Egyesült-államok kelet felé eső részeiben. Ellenben egész Afrikában, kivéve a keleti részeket egész Európában is, továbbá az Atlanti-oczeán legnagyobb részében látni lehet a tünemény kezdetét, de e helyeken a nap hamarabb fog lenyugodni — tehát nálunk is — mintsem a tüneménynek vége lenne. A Csendes-oczeánon pedig, beleértve Ausztrália keleti részét is, a tüneménynek csak vége lesz látható. A nap ott még nem kél föl, mikor az egész kezdetét vette. Mikor az ő horizontjukon meg fog jelenni, már akkor egy kis fekete folt lesz az arcán, a mely foltal nálunk le fog nyugodni.

Európa államai ez alkalomból is több expedíciót rendeztek be, melyek a tünemény szemléltetése végett elutaztak a kedvező fekvésű vidékekre. Többnyire Közép-Amerika egyes vidékein helyezkedtek el, a hol nemcsak hogy a tüneményt lehet észlelni elejétől végig, hanem szép napos időre is legtöbb a kilátás, a mennyiben az időjárás nagyon állandó és rendszeres. Mindeme expedíciók között hiába keresnénk Magyarországot képviselve. Ezelőtt 8 esztendővel sem volt. Akkor a bécsi tudományos akadémia felszólította volt a magyar tudományos akadémiát, hogy közösen küldenének egy expedíciót, közös költségen. De a magyar tudományos akadémia tagadólág választ, s egy hazánkfia eskakis a Németország által szervezett expedíciónak tagja gyanánt vett az egészben részt.

Az ily expedíciók sorsa különben — a mi küldetésök célját illeti — nagyon bizonytalan. Elutaznak egy egészen ismeretlen vidékre, s hetekig vesződnék először eszközeik helyes felállításával, azután ismét hetekig a hely földrajzi fekvésének meghatározásával. Minden előkészület, minden roppant munka csak azért történik, hogy egy néhány óráig tartó tüneménynek legyenek szemtanuivá, midőn nem tudhatják egyelőre, hogy ép az napon nem-e fog elborulni az ég, s az ő roppant előkészületek mind kárba vesztett.

Egyike a legszerencsétlenebbül végződött ily expedíciónak mindenesetre az, melyet a mult században *Le Gentil* francia csillagász rendezett. Az 1761-iki átmenetelnek akart szemtanuja lenni, s még 1760-ban elutazott hazájából India felé. De a háboru, melyet az angolok akkor Indiában folytattak, megakadályozta őt abban, hogy partra szállhasson. Ott állott hajójával az indiai vizeken, de a tünemény június 5-én el is mult, a nélkül, hogy ő partra szállhatott volna. Ekkor elhatározta, hogy szegyenkezve, minden eredmény nélkül nem megy haza, inkább vár nyolcz esztendeig, mire a legközelebbi átmenet végbe megy. Bámulatos türelemmel várt nyolcz álló esztendeig, hogy szemtanuja lehessen egy tüneménynek, mely akkor összesen négy óra hosszat volt tartandó. Nagy öröme aznap derült égen kelt föl a nap. De még nem is volt